

Özerk Benlik Duygusu ve Çocuk Edebiyatı

Dilek YUMRU¹

Özet- Edebiyat, insanın çevreye, bireye ve olaylara karşı duyarlılık kazanmasını sağlayan en önemli sanatsal uyaranlardan biridir. Kişilik gelişiminin olduğu süreçte bir çocuğun okuyup anlayacağı ve duyarlılıklar edineceği nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarına gereksinimi vardır. Kişilik gelişimi sürecinde özdeşim kuracağı kahramandan örnek davranışlarını, farklı yaşam biçimlerini, değişik düşünce modellerini öğrenen çocuk, bu edinimlerini gerçek yaşamına yansıtacaktır. İnsana, yaşama, olaylara bakışı genişleyecek, düşünce ve duyu dünyası zenginleşecektir. Çocuk edebiyatı yapıtlarının kişiye kattıklarıyla, birey, insanlarla olan ilişkilerinde başarılı, çözüm üreten, sevgi dolu, girişimci, yaratıcı, kendine güvenen, kendisiyle ve çevresiyle barışık, dengeli bir insan olma yolunda ilerleyebilecektir. Ayrıca demokratik kültür bilincini kazanarak toplumdaki bireylerin farklılıklarına, bireysel haklarına saygı gösterecektir.

Anahtar sözcükler: çocuk edebiyatı, özerk benlik duygusu, edebiyat ve duyarlılık, demokratik kültür bilinci

Abstract- Self-determination and Children's Literature. Literature is one of the most important artistic impulses which stimulate a person gaining humanistic characteristics. It is necessary for children to have good quality literature to read and comprehend during their personality development. A child who learns different styles, trends, attitudes from childhood hereos during his/her personality development period, reflects all of them to his/her real life. His/her thoughts and feelings will improve and enhance about people, events. This child will be a person who are successful on relationships with people, solves problems, are warm heartedness, are entrepreneur, has self confidence, are peaceful about himself/herself and other people, are stable, thanks to the childhood literature pieces. Moreover by gaining a democratic consciousness she/he will be respectful to differences and rights of members in the society.

Keywords: sensivity and literature, democratic culture conciousness, self-determination

Giriş

İnsanoğlunun gelişimi pek çok bilim ve sanat dalı için araştırma konusudur. İnsan doğar doğmaz insan özelliklerini edinmez. Bedensel olarak insan olmanın yanında asıl önemli nokta insanın duyu ve düşünce olarak insani noktaya gelebilmesidir. İnsanoğlunun bireye, çevreye, doğaya, hayvanlara duyarlılıkla yaklaşması, barışçıl çözümler üretmesi ve kendini gerçekleştirebilmesi için öncelikle kendi benliğini bulması gerekir.

İnsanın kendini gerçekleştirme, demokratik bir kültür edinmesi ve insan ilişkilerinde başarılı olabilmesi, nasıl yetiştiğiyle doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle çocuğun doğduğu aile, yaşadığı toplum, ait olduğu kültür ve aldığı eğitim, bireyin insanları, yaşamı, olayları nasıl algılayacağını büyük oranda belirler. Mutlu bir insan, mutlu bir toplum demektir. Bu nedenle bireyin sağlıklı bir iç dengeye sahip olması, insanlarla, hayvanlarla, çevreyle barışık yaşaması, demokratik ilişkiler kurması mutlu bir toplumu oluşturacaktır.

Sağlıklı bireyler ve mutlu bir toplum sadece bilgi ağırlıklı bir eğitim ile yaratılamaz. Bilginin yaşantıya dönüşmesi için içselleşmesi gerekir. Bunun için de bilgiyi açıkça bireye sunmaktan çok; bilgiyi sezdirmek, bireyi düşündürerek çıkarımlarda bulunmasını sağlamak gerekir. Ancak böylece etkili bir öğrenme ve bilginin içselleşmesi mümkün olabilir. Bu amaca ulaşmayı sağlayan en önemli araç da sanattır.

Sanat, insan ruhunu besleyen, yücelten, estetik etki bırakan, duyu ve düşünceleri yansıtan görsel, işitsel her türlü yaratımdır. Dili araç olarak kullanan sanat dallarından biri ise edebiyattır. Edebiyatın konusu insanı ilgilendiren her şey olabilir. Edebiyat yaşam, doğa, ahlak, aşk, kin, nefret, mutluluk, açlık gibi çok çeşitli konuları ele alır. Edebiyat dilin etkileyici, güzel anlatımıyla insanı ve toplumu ilgilendiren, onların duyarlılıklar edinmesini sağlayan, etkili bir uyaran, estetik haz veren önemli bir sanat dalıdır.

İnsanın kültürel gelişiminde edebiyatın büyük bir etkisi vardır. Edebiyat, bireye yapıttaki olaylar, kişiler, konular aracılığıyla değişik yaşantılar sunar. Edebiyat metinleri aracılığıyla, estetik bir haz almanın yanında, kahramanın başından geçen olay ve durumları sanki okur kendisi deneyimliymiş gibi bir süreç

¹ Okutman, Mersin Üniversitesi Rektörlük Türk Dili Bölümü, dyumru @yahoo.com

yaşar. Edebiyat metni aracılığıyla okur, kahramanla birlikte düşünür, değişik bakış açıları edinir, kendisini bir başkasının yerine koyarak insanı anlamaya başlar, yaşama ve insanlara bakışı gelişir. Bu yönüyle edebiyat, insanı yaşantı olarak gitmediği yerleri; görmediği, fark etmediği gerçeklikleri; deneyimlemediği olayları; tanımadığı kişilerle bağ kurmasını sağlar; onlara bir yaşantı zenginliği sunar. Bu noktada edebiyat sanatının bireyin kişilik gelişiminde, insan ilişkilerinde ve demokratik bir toplum kültürü edinmesinde çok önemli görevler üstlenmektedir. Çocuk edebiyatı yapıtları, bu nitelikleriyle bireye evrensel doğruları sezdirecek, ilişkilerinde demokratik kültür edinmesini sağlayacak, özerk benlik duygusunu geliştirecek bir araç olarak önemli bir görev üstlenmektedir.

Problem

İnsanın, çevresindeki bireylerle sağlıklı iletişim kurmasını; tanık olduğu olayları doğru algılayabilmesini sağlayan en önemli araçlardan biri sanattır. Bireyin kendini gerçekleştirebilmesinde sanatın, dolayısıyla asıl konumuz olan edebiyatın işlevi, kişinin benlik gelişimindeki etkisi oldukça büyüktür. İnsan yaşamında çocukluk döneminin kişilik gelişiminde belirleyiciliği göz önüne alınarak; bu araştırmanın problemi, edebiyat, birey ilişkisi ve çocuk edebiyatı ürünleri aracılığıyla edebiyatın bireyin sağlıklı kişilik gelişimine etkisinin nasıl olduğudur.

Amaç

Bu araştırmanın amacı; özerk benlik gelişiminde, demokratik toplum oluşturulmasında çocuk edebiyatı ürünlerinin etkisinin ne olduğunun belirlenmesidir. Bu çalışmada çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanarak aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmaya çalışılacaktır:

1. Kişilik gelişimi, insan yaşamında hangi çağlarda, nasıl bir süreçte gelişim göstermektedir?
2. Özerk benlik duygusu nedir; insan için önemi nedir, nasıl gelişir?
3. Demokratik toplumun ve bireyin yaratılmasında etkili olan araçlar nelerdir?
4. Edebiyat (sanat) ürünlerinin kişilik gelişiminde etkisi var mıdır?
5. Çocuk edebiyatı ürünlerinin özerk benlik gelişiminde belirleyiciliği nedir?
6. Çocuk edebiyatı ürünlerinden demokratik toplum ve birey yaratılması amacıyla nasıl yararlanılabilir?

Sınırlılıklar

Araştırmanın konusu, sadece edebiyat, çocuk, demokratik kültür bilinci ve özerk benlik duygusu açısından değerlendirilecektir.

Yöntem

Araştırma betimsel bir nitelik taşımaktadır.

Bulgular

I-Çocuk ve Kişilik Gelişimi

İnsan doğumundan ölümüne kadar geçen sürede belli özellikler göstermektedir. Bu nedenle bilim adamları bu gelişim süreci üzerinde durmuşlar ve ortak özellik gösteren dönemleri birbirinden ayırmışlardır.

Öztürk (2008), insanın 0-1 yaş arası oral dönem olarak belirler. Bu dönemde bebek bakıma ve korunmaya muhtaçtır. Bebeklik çağında bakımıyla ilgilenen biri olmazsa ölür. Bebeklikten itibaren başkalarına bağımlı olarak yaşaması ve gereksinimlerinin anne ya da anne yerine geçen kişilerce karşılanması çocuğun güven duygusunu geliştirir. Böylece bebek-anne arasında bir bağ kurulur. Bebeğe bakacak kişinin (annenin) sevgiyle bebeğin gereksinimlerini karşılaması bir güven ortamı oluşturur. Bu da çocuğun özgüvenle gelişmesini sağlar. Yavuzer'e (2008: 79) göre "Bebeğin gereksinimlerine annenin yerinde ve zamanında cevap verebilmesi, onun sıkıntılarını giderebilmesi, sözsüz dilini anlayabilmesi, anneye bebek arasında kurulan karşılıklı anlayış ve güvenin temelini oluşturur." Gereksinimlerinin en yoğun olduğu dönemdeki bakım ve ilgi yoksunluğu çocuğun bilişsel, duygusal ve toplumsal gelişiminde eksikliklere neden olacaktır. Bu eksikliklerle büyüyen bireyin sonraki yaşamında sağlıklı ilişkiler kurması, kendini gerçekleştirme ve kendini ifade edebilmesi pek mümkün değildir. Bu nedenle güven duygusunun gelişimi çok önemlidir ve bu noktada anne en önemli görevi üstlenir.

İnsan yaşamında bebeklikten sonraki en önemli dönem çocuğun kaslarına hâkim olduğu 1-3 yaş arası anal dönemdir. Öztürk'e (2008: 102) göre, çocuk fiziki açıdan kaslarını tutmayı öğrenirken, ruhsal ve toplumsal açıdan da özerklik dönemine girmiştir. Bu dönemde çocuk, tuvaletini tutup tutmama becerisini

geliştirir. Bu süreçte tuvaletini yapıp yapmaması büyüklerce de ilgi görür ve iyi, kötü; ödül, ceza gibi kavramları anlamaya başlar. Bu dönem çocuk için en önemli dönemlerdendir. Bu dönemde tuvalet sorunu nedeniyle sık sık utandırılması, suçlanması, ayıplanması çocuğun benlik duygusuna zarar verebilir. Özerk benlik duygusunun gelişmesi sağlanmalıyken çocukta kendini dışlayıcı utanma, suçlanma, değersizleşme gibi duyguların oluşmasına neden olunabilir. Bu dönemde başlayan sorma bilme dürtüsü Öztürk'e (2004: 14) göre çocukluk çağında geliştirilebilen ya da söndürülebilen bir yetidir. O nedenle çocukluk dönemindeki anne babanın her davranışı çocuğun özerk benlik gelişimini etkileyecektir.

Çocuğun kişilik gelişiminde belirleyiciliği olan fallik dönem, 3-6 yaş arasındadır. Bu dönemde çocuk dilsel, bilişsel becerilerini büyük bir hızla geliştirir. Bu dönemde çocuk cinsiyetini, kendisinin annesinden ayrı bağımsız bir varlık olduğunu öğrenir. Bebeklikten itibaren çevresinde gördüğü her nesneye büyük bir ilgi ve merakla bakan, anlamaya çalışan çocuk, organlarına hakimiyeti geliştikçe çevresindeki eşyalara keşfetme olanağı bulur. Yatar durumdayken emeklemeye, yürümeye başlar. Yürümek, ayağa kalkmak bağımsızca kendi seçimleri doğrultusunda adımlar atmak, istediği yere gitmek, istediği şeye ulaşmak anlamına gelmektedir. Kendi kararlarını, isteklerini büyüklerine dayatmaya başlar. Bunun sonucunda takdir, azar, ödül, ceza, suçlanma, aşağılanma, kızma gibi davranışlara maruz kalır. Bu dönemde bu girişim ruhu, merak ve öğrenme duyguları bastırılırsa bundan sonraki süreçte, yetişkinlikte olumsuz etkileri ortaya çıkacaktır. Bu dönemde benmerkezcilikten toplumsallaşmaya, toplumun iyi ve kötü algısını öğrenmeye, toplumun kabullerine uyumlanmaya başlar. Cinsiyetinin bilincine varır ve bununla özdeşim kuracak anne ya da baba aracılığıyla rollerini öğrenir. Sorma-öğrenme güdüsü ve girişimci duyguları bu dönemde gelişir. Kendini gerçekleştirme süreci başlar. Eğer bu çağda çocuğun öğrenme ve girişimcilik duyguları sekteye uğratılırsa yetişkin çağa gelen birey kolaylıkla yönlendirilebilen, düşünme sorumluluğunu başkasına bırakan, olayları ve durumları kendi düşünceleriyle anlamlandıramayan bir insan kişiliği ortaya çıkacaktır (Yavuzer, 2008).

Kişilik gelişiminin oluşmaya başladığı bu önemli dönemin ardından gelen gizlilik dönemi 6- 12 yaş arasındadır. Bu dönemde çocuk ruhsal ve cinsel kimlik gelişimini yaşamıştır. Tüm çalkantıların yatıştığı bir döneme girer. Bu dönemin ardından 12-18 yaşına kadar da ergenlik dönemine geçiş yapar. Bu dönemler bireyin kişilik gelişiminde çok önemlidir. Özellikle 3-6 yaş arası çocuğun dilsel, bilişsel gelişiminin görüldüğü ve organlarını kullanmaya başlayarak kendisini dilsel, bedensel anlatmaya, çevresinde olan biteni anlamaya başladığı dönemdir. Bu dönemde çocuğun kendini ifade etmesini engelleyen, girişimcilik ruhunu zedeleyen ve gelişmekte olan "ben"ine yönelik olumsuzlamalar, bireyin tüm yaşamını edilgen, sessiz, sorgusuz ve güvensiz yaşamasına neden olacaktır (Yavuzer, 2008).

Özerk Benlik Duygusu

Çocuğun bedensel ve ruhsal gelişimi sürecinde doğru beslenmesi, doğru eğitilmesi gerekmektedir. Demokratik bir bilinçle toplum içinde yaşayabilmesi için öncelikle çocuğun kişilik gelişimini sağlıklı bir biçimde tamamlaması gerekir. Bunun için de özerk benlik duygusu olarak adlandırılan, çocuğun kendini gerçekleştirme ve dış dünyadan gelen etkileri doğru algılaması, demokratik tepkiler verebilmesi anlamına gelen belli bir davranış düzeyini yakalaması gerekir.

Kültürümüzde çocuk, aile için çok önemlidir; ancak bu, onun aile içinde bağımsız karar alacağı, sözünün dinleneceği anlamına gelmez. Küçük; büyükleri varken söz söyleyemez, düşüncelerini iletmez, ona soru sorulmadan konuşamaz. Susturularak büyütülen bir çocukta girişim duygusu, düşünme ve kendini gerçekleştirme yeteneği geri planda kalacaktır. Geleneksel aile terbiyesinde, söz gümüşse sükut altındır, diyerek suskunluk yüceleştirilirken, sonraki süreçte bireyin kendine ait görüş sahibi olması beklenemez. Bastırılan bu girişim ruhu zaman içerisinde duyarsızlığa, ilgisizliğe ve soru sormamaya yani merak etmemeye bireyi yönlerecektir. Bu da kendini gerçekleştirememiş, başkalarının düşünceleriyle düşünen, gücünü başkasına teslim etmiş, edilgen insan tipinin oluşmasına neden olacaktır. Susarak büyüyen bir çocuk, yetişkin olduğunda konuşması için söz verilince ne söyleyebilir, nasıl fikir yürütebilir? Yıllarca düşünmesi, sorgulaması sekteye uğratıldıktan sonra birden bire sosyal rolleri gereği karar verme ve söz söyleme becerisi sergileyebilir mi? Özellikle evlendikten sonra ya da anne-baba olduktan sonra birey yerine konulan kişi atalarından gördüğünü devam ettirecek; yani geleneğin bir takipçisi olacaktır.

Çocukluk çağında yetişkinlerce utandırılma, aşağılanma, adam yerine konmama (değersizleştirme), suçlanma, sorularına cevap vermeme, susturulma, korkutulma, azarlanma, girişimciliği bastırılma gibi davranışları yaşayan bireyin özerk benliğinin gelişmesine olanak yoktur. Böylece; düşünmeyen, kendisine ne denilirse kabul eden, kendi düşüncesini söylemekten çekinen, "hayır" diyemeyen, haklarını koruyamayan, sınırlarını çizemeyen, sorgulamayan, düşünce üretmeyen insan yetişecektir. Büyüklerinin

ya da otoritenin istediği gibi insan olarak başkalarına göre yaşayan; başkalarınca nasıl yaşayacağı, davranacağı, düşüneceği belirlenen, başkalarına kul gibi hizmet eden bir insan olacaktır.

Öztürk (2008: 56); benlik, ruhsal yapının düzenleyici, denge ve uyum sağlayıcı parçasıdır, der. İnsanın gelişip büyümesiyle benlik, neyi ne zaman ve nerede doyurabileceğine karar verme dürtüleri ve gereksinimleri bekletebilme erteleyebilme gücü kazanır.

Özerklik, Öztürk'e (2006) göre, kendi kendini yönetebilme, kendi istencini bağımsızca kullanabilme, demektir. Özgür düşünebilmek, özgür davranabilmek, başkalarının özerkliğini, özgürlüğünü tanımak benlik özerkliğinin başta gelen öğeleri olduğunu söyleyen Öztürk'e (2006) göre asıl önemli olan kişinin kendisine olan sorumluluk duygusudur. Özerk benlik duygusu gelişmemiş birey kadercidir, edilgendir. Başına gelenlerin sorumluluğunu almak istemez. Eylem insanı olup olay ve durumlara hakim olmak, savaşımlardan çok, edilgen biçimde başına geleceklerin başkaları tarafından belirlenmesine izin verir. Aynı zamanda benlik kişinin iç ve dış dünyanın gereklerini, gerçeklerini tanımamızı, bunlara göre davranmamızı sağlayan işlevlerin bütünüdür. Bu noktada bireyin yaşadığı toplumla uyumlu yaşamayı sağlayacak bir dengeye kavuşması gerektiği konusunda Kağıtçıbaşı (1998) ile Öztürk (2004) birleşirler.

Bilim dünyasında bireyin nasıl yetiştirileceği, bireyin benliğini nasıl bulacağı; yaşadığı toplumla ve kendisiyle uyumlu aynı zamanda bağımsız nasıl olacağı hakkında pek çok görüş ileri sürülmüştür. Batı toplumlarının bireyci yaşam anlayışı Doğu toplumlarıyla örtüşmez. Bu nedenle Kağıtçıbaşı (1998: 84), çocuk yetiştirilmesinde kültürlerin çok belirgin farklılıkları olduğunu açıklayarak Amerika'dan gelen tüm bilgilerin ve değerlendirmelerin doğru olacağı önyargısının sorgulanması gerektiğini belirtir. Farklı yaşam ve ilişki anlayışlarının hakim olduğu coğrafyalarda tek bir kültüre ait görüşe göre bireyin yetişmesi ve toplumla uyumlanması mümkün olmayacağını açıklar. Kağıtçıbaşı (1998: 85) bireyselleşmiş benlik Batı'da yüceltilirken; Hindistan, Bali, Japonya gibi ülkelerde bireyin önemsiz, toplumsal ilişkilerin önemli olduğunu vurgular ve bu ülkeler için benlik duygusu "biz benliği" olduğunu hatırlatır. Kültürlerarası fark, özerkliğe olan yaklaşımı değiştirdiğini ve her kültürün kendisine uygun bir özerk benlik anlayışı geliştirmesi gerektiğini belirtir. Kağıtçıbaşı'na (1998: 99) göre çocuk eğitiminde kültürel değerler ön plandadır. Amerika'da bağımsızlığa önem verildiğini, özerklik eğiliminin açıkça vurgulandığını belirten Kağıtçıbaşı, benlik kuramından önce Batı'da bağımlılık kuramı ve bağımsızlık kuramının kabul gördüğünü, modernleşmenin de bağımlılıktan bağımsızlığa geçiş olarak algılandığını ifade eder. Bağımlılık modeline göre ilkel toplumlar ile gelir düzeyi düşük toplumlarda kültür, bireyci değil; toplulukçudur. Kırsal yaşam tarzı hâkim olduğu toplumlarda çocuk yetiştirmede yetkeci/otoriter ana-babalık ile itaatkâr/bağımlı çocuk tipi egemendir. Bağımsızlık modeli ise Batılı toplumları tanımlar. Buna göre kültür bireycidir, yaşam kentseldir ve refah düzeyi yüksektir. Nesiller arası/ailesele bağımsızlık görülür. Kişilerarası bağımsızlık ve ayrışık benlik hâkimdir. Sosyalleşmede bireysel değerler önemlidir. Serbest çocuk yetiştirme ve özerklik görülür.

Türkiye gibi ülkelerde bu bilgilerden bir sentez çıkartılabilmesi gerektiğini savunan Kağıtçıbaşı, "duygusal bağlılık modeli" adını verdiği kendi kuramına göre artık kırsal değil kentsel yaşamın mevcut olduğu ve burada da Batı'dakinin aksine bireyci değil, toplulukçu kültürün devam ettiğini söyler. Bizim gibi toplumlarda hem aile değerleri hem bireysel değerlerin, hem kuşaklar arası bağımlılık hem kişilerarası bağımlılığın, hem özerk kişilik hem de ilişkisel benliğin kabul edildiği, ailede denetim ile birlikte çocuğa özerkliğin de tanındığını belirtir. Batı'da kabul gören ayrık ve özerk benlik yerine hem bireyin özerk olmasını hem de kişilerarası ilişkilerinin güçlü olması gerektiğini savunur. Bireyin özerklik gereksiniminin yanı sıra ilişkiselliğinin de önemli olduğunu açıklar. Kağıtçıbaşı, bu her iki ihtiyacın da tatmin edilmesi durumunda sağlıklı ve en uygun bir yapıya kavuşulacağını belirtir.

Gerçekten de gelişmiş ülkelerde kendi kültürlerinden yola çıkarak kendi toplumlarına uygun çıkarımlar, çözümler üreten bilim adamlarının ileri sürdüğü görüşler her kültür için geçerli olmayacaktır. Bu bilgileri kendi kültürüyle uyumlayacak sentezlenmesini sağlayacak yaklaşımlar içinde çözümler aramak gerekir. Böylece bireyi yaşadığı kültürle uyumlu kılmak, kendi özerkliğini sağlamak ve mutlu kılmak mümkün olacaktır. Kendi kültürümüzden yola çıkarak özerk benlik hem kendini gerçekleştirebilecek kadar özgür ve girişimci hem de aile ve toplumsal çevresiyle ilişkili olacak kadar uyumludur.

II-Çocuk Edebiyatı

Bugün bilimin ve teknolojinin gelişimi insanı anlamaya ve büyüme sürecini daha doğru algılamasına olanak tanımıştır. Bu sayede insanoğlunun gelişiminde hangi dönemde nasıl bir süreç yaşadığı çok daha iyi bilinmektedir. Bu da çocuğun daha doğmadan önce ve doğduktan sonra geçireceği aşamaları, biyolojik ve psikolojik özelliklerini bilmemizi sağlamıştır. Çocuğun büyüme ve gelişme sürecinde beslenme, bakım,

güven, sevgi gibi gereksinimleri oldukça önemlidir. Anne, baba çocuğun gereksinimlerini vermek için elinden geleni yapar; ancak yıllarca göz ardı edilmiş bugün önemi daha iyi anlaşılmış bir başka gereksinim daha söz konusudur. Çocuğun bilişsel, ruhsal, kişilik ve dilsel gelişiminde uyarıların ne kadar önemli olduğudur. Sever (2003) bu uyarılardan en önemlilerinden biri olan sanatı “Sanatın eğitsel işlevinden yararlanabilmek için sanatsal uyarıların kişilerin yaşamında küçük yaşlardan başlayarak yer alması gerekir.” diyerek insanın bebeklik çağından itibaren sanatsal uyarılarınla iç içe olması gerektiğini belirtir. Her toplum geleceğini oluşturacak olan genç kuşakların özgüvenli, eleştirel düşünen, akıllı, doğru mantık yürüten, sorgulayan, yaratıcı, girişimci ve üretken bireyler olmasını ister. Çünkü bu özellikler gösteren kuşaklar toplumun gelişmesini, bireyin sağlıklı, mutlu yaşam sürmesini sağlayabilir.

Edebiyatın pek çok tanımı yapılmıştır. Türkçe Sözlük’te edebiyat; olay, düşünce duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı olarak tanımlanır. Sever’e (2007: 3) göre edebiyat, insan ve yaşam gerçekliğini sanatçı duyarlığı ile kavramamıza, bu gerçekliğe sanatçının penceresinden bakmamıza olanak sağlar. Böylece her yeni bakış, her yeni anlamlandırma bireyi zenginleştiren, düşünce ve anlam dünyasını geliştiren, yaşamı daha çok anlamlı bulmayı sağlayan etkili bir sanattır.

Edebiyat yapıtlarının uzun yıllar yetişkinler için olduğu düşünölmüştür. Belli bir dil ve düşünce düzeyine gelen insanların okuyunca anlayacağı edebî yapıtları çocuklar, gençler de okumuştur. Ancak onların düzeyine uygun olup olmadığı pek sorgulanmamıştır. Zaman içerisinde çocukların aile ve toplum için önemi anlaşılmaya başlanmıştır; yetişkin dünyasından farklı bir algılamaya, düş ve duygu dünyasına sahip oldukları görölmüştür. Bu nedenle çocukların ilgi ve gereksinimlerine uygun bir yazın dünyasının olması gerektiği dile getirilmeye başlanmıştır. Uzun süre çocuk edebiyatı teriminin kullanılması çoğu sanatçılarda reddedilmiştir. Ancak dünyada ve ölkemizde zaman içinde görölen gelişmeler çocuk ve gençlik edebiyatının varlığını, önemini insanlara göstermiştir.

Oğuzkan’a (1997: 12) göre çocuk edebiyatı deyimi, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar. Dilidüzgün (1996: 22) çocuk ve gençlik yazını olarak iki ayrı tanım yapar. Çocuk yazını için, yazınsal değeri olan, çocuk gerçekliğini duyarlı olarak ele alan, çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı verebilecek ve onları nitelikli okur kimliği kazandırabilecek sanatsal değeri olan kitaplardır, der. Çocuk yazını 4-12 yaşlara yönelik yapıtlarla sınırlı tutar. Gençlik yazını 13-20 yaşları arası için yazılan yapıtlar olarak sınırlandırırken tanımını da yapar: “Gençliğin alımlama koşullarını, beklentilerini belli bir ölçünün dışında zorlamayan, zorlamadığı için de ‘zevk’ veren, severek okunan kitaplardır.”

Sever (2007: 9) “Çocuk edebiyatı, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır. “ biçiminde tanımlar.

Çocuğun gereksinimleri büyüme sürecine göre değişmektedir. Bu nedenle çocuklar için yazan bir sanatçı, çocuk psikolojisini ve fiziksel gelişimini çok iyi bilmelidir. Ancak bu bilgiler ışığında çocuğun yaşına ve düzeyine uygun yapıtlar verilebilir.

Sever’in (2006) “Çağımızda hangi niteliklere sahip bireylerin yetiştirilmesi temel amaç olmalıdır?” sorusuna verilecek yanıtla göre çocuk edebiyatı yapıtlarının niteliklerinin belirlenebileceğini söyler. Sever (2005) “Yazarın çocuğa paylaşmak istediği temel değerler nelerdir? Okuma eyleminden sonra çocuk hangi değerleri, davranışları içselleştirebilir? Kahramanın hangi davranışları çocuk için bir özdeşim ögesi olabilir? vb. sorulara yanıt verilmeden çocuk adına ortaya konmuş bir ürünün niteliği hakkında kestirimlerde bulunmak, çocuk yazını adına gerçekçi bir yaklaşım değildir.” diyerek gerçek çocuk yazını olan yapıtların özelliklerinin saptanması gerektiğini belirtir. Böylece sanatsal nitelikteki yapıtları okuyacak çocuğa kişilik gelişiminde ve yaşamında çocuk edebiyatı yapıtları katkıda bulunacaktır.

Edebî metinler aracılığıyla büyümekte olan çocuğa dilsel, bilişsel, düşsel birçok kazanım sağlanabilir. Tüm kazanımların başında insanın sağlıklı, dengeli bir ruh dünyası oluşturması yani özerk bir benliğe sahip olması ve kendini gerçekleştirebilmesi gelir. İnsanları anlayan, seven, kendileri olmasına izin veren, sağlıklı iletişim kuran, düşünen, sorgulayan, girişimci, yaratıcı, mutlu bir yaşam bu sağlam temelin üzerine kurulacaktır.

Kavcar (1999: 2) edebiyatın eğitici işlevini şöyle açıklar: “İnsanları iyiye, güzele ve doğruya yöneltme, güzellik duygusunu geliştirme ve toplumun ilerlemesi yolunda hizmet etme, sanatın temel işlevleri arasında yer alır. Sanatçı örneğin bir yazar bu ödevlerini, bazen iyiyi canlandırmak, bazen de kötüyü, toplumun ve insanların aksak yanlarını sergilemek biçiminde yerine getirir. Vereceği dersi yasa maddeleri ya da ders

notları ezberletir gibi kuru kuruya değil, sezgi, yaşantı ve telkin yoluyla estetik yolla verir. Bu yönüyle sanat genel anlamda eğitimin bir organı ve aracıdır."

Bu noktada çocuk edebiyatı ürünlerinin çocukları yaşama hazırlaması, onlara yol göstermesi, değişik yaşam durumlarının tanıdığı olmaları ve böylece insanları olayları çok yönlü algılayabilmeleri sağlanabilecektir. Ancak bu, bireye açıkça değil, sezdirilerek kazandırılmalıdır.

Çocuk Edebiyatı ve Özerk Benlik Duygusu

Çocuğun ruhsal gelişiminde edebiyatın önemi oldukça büyüktür. Böylece dar bir dünyanın insanı olmaktan uzaklaşacak, ailenin ve çevresinin bireye sunduğundan çok daha fazlasını öğrendiği bir yaşam tanıklığı süreci başlayacaktır.

Kavcar (1999:4) "Edebiyat ürünleri sadece yaşamı yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda yaşamı biçimlendirir. Böylece okuyucuları dolayısıyla toplumu derinden etkiler. Bugün eğitimde en çok geçen sözcük 'kişilik'tir. Kişilik gelişmesi her insanın kendi eğilimlerine, yeteneklerine göre gelişmesi, hayatta karşılaştığı yeni şartlara göre izleyeceği yolu kendisinin seçmesi demektir. Böyle bir hayat ve eğitim anlayışı, insanda çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme bilincinin bulunmasını gerektirir."

Çocuk edebiyatının güzel yapıtlarından edinen bir çocuk doğallığıyla okumayı sever ve okuma alışkanlığı kazanır. Çünkü öğreticilik yanı olmayan duygu ve düşünceleri devindiren, heyecan, merak ve öğrenme isteğini besleyen çocuğun anlayacağı etkili bir dil kullanan her yapıt çocuğu okumaya yönlendirir. Sever (2007: 15), kitabın bir edebiyat ürünü olmasını sağlayan en önemli değişken de çocukları anlama ortak eden yazınsal nitelikli ipuçlarını sunma başarısıdır. Anlam evrenine uygun bir yazınsal kurgu içinde sunulan ipuçlarıyla, çocuğun sanat duyarlığını sezmesine, kitapları sevmesine olanak sağlar, der. Çocuğun bilgiyi, hazır biçimde sunulmadan düşünerek etkin biçimde yapıttan çıkartabilmesi okuma sürecinden keyif almasını sağlayacaktır.

Çocuğun edebiyat yapıtını okurken ona sunulan evrende tüm bilgileri sorgusuz kabul etmesi beklenemez. Ancak özerk benlik duygusu gelişmemiş, düşünmesi, sorgulaması engellenmiş çocuklar her duyduğu, okuduğu bilgiyi kabul etme eğilimi gösterir. Ancak edebi yapıtlar aracılığıyla özerk benlik duygusunun gelişimi sağlanabilir. Özdeşim kurduğu kahramanlar aracılığıyla çocuk yapıtta geçen bir durum, bir sorun hakkında kahramanın ürettiği çözümleri ve verdiği tepkileri içselleştirebilir. Bu da özerk benlik duygusu gelişmiş kahramanların olduğu yapıtların okunması gerekliliğini getirecektir.

Çocuk edebiyatında kimi yapıtlarda görülen çocuğa kazandırılması hedeflenen davranışları öğretici biçimde aktarması, çocuğun sorgulamasına ve düşünmesine fırsat vermeden kişiliğini yok sayarak mutlak doğru olarak yazarın kendi doğrularını çocuğa dayatması çocuk ve insan haklarına yapılmış bir saldırdır. Sever (2007: 14) kitaplarda, çocuklara, neler yapması ya da yapmamasının söylenmesinden çok, neler yapması ya da yapmaması gerektiği düşündürülmelidir, der. Gerçekten de çocuğa bilgi hazır verilmemelidir. Çocuğun kendisinin çıkarımlarda bulunması, çocuğu yeni sorulara, düşüncelere sevk etmesi sağlanmalıdır. Böylece kendi kendine düşünerek edindiği bilgiler çok daha etkili olacaktır.

Nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları çocuğun benliğini duygu, düşünce dünyasını geliştirmeye yönelik olduğu için bağımlı bir kişilik sahibi olmasına engel olur. Olayları tek yanlı görmeye, dar açıyla bakmaya olanak vermez. Çocuk edebiyatı farklı yapıda, kültürde insanların duygu, düşünce ve yaşam durumlarını yansıtarak dünyasını zenginleştirir. Böylece her tür insan, her farklı kültür, inanç, düşünce dünyasında birey özgür düşünmeyi doğallığıyla sağlayacaktır.

Aşağıda bu görüşleri destekleyen çocuk edebiyatına uygun nitelikteki yapıtlardan bazılarının kahramanları ve kişilik özellikleri sıralanmıştır:

Nöstlinger'in "Lollipop" (2008) adlı yapıtında Lollipop, tanışmak istediği komşusunun oğluyla gün içerisinde bir türlü karşılaşamayınca bir dedektif gibi araştırarak onun gününü nasıl geçirdiğini, nereye gittiğini öğrenir. Büyük bir medeni cesaretle arkadaş olarak kendine seçtiği komşusunun oğlu Tommy'i görmek ve tanışmak için uzak semtteki dükkânlarına tramvaya binerek gider. Birkaç gidip gelmeden sonra, komşu onun kim olduğunu öğrenince, oğlunun yanına gitmesine izin verir ve böylece arkadaş olarak seçtiği Tommy ile tanışır (s.31). Bu tutum küçük bir çocuk için gerçekten çok önemlidir. Yetişkin insanların bile yapmaya çekineceği bir davranışı doğallığıyla gerçekleştirir. Bu tutum Lollipop'un özerk benlik duygusunun geliştiğini, kişilik gelişiminin sağlıklı ilerlediğini ve girişimci bir ruha sahip olduğunu göstermektedir. Bu yapıtta girişimci, insana sevgiyle ve merakla el uzatan başkahraman aracılığıyla okur özdeşim kuracak; böylece bu onun özerk benlik gelişimini olumlu etkileyecektir. Çocuk edebiyatı yapıtlarında çocuğun özdeşim kurduğu başkahramanın özerk benlik duygusunun gelişmiş olması, çocuğun özgüvenini geliştirmekte ve girişimci ruhunu desteklemektedir.

Sevim Ak'ın "Puf, Pufpuf Cuf, Cufcuf ve Cino" (2007) adlı yapıtta Puf, özerk benlik duygusu gelişmiş bir kaz olarak okura sunulur. Benlik duygusu gelişmiştir; çünkü kendisiyle barışık, özgüveni gelişmiş, kararlar alıp uygulayabilen bir kazdır. Televizyonda görüp aşık olduğu ünlü sunucu Bo'yla tanışmak için çiftlikten ayrılır. Bo'nun yanında kalabilmek ve ilgisini çekebilmek için kendini geliştirmesi gerektiğini bilir. Özgüvenle istediğini elde etmek için çok uğraşır. Hedefini gerçekleştirir ve çok ünlü olur. Kararlar alıp uygulaması, kendini geliştirmesi, girişimciliği, Bo'yu etkileyeceğine inanması, kendiyile barışık olması, kendini sevgiye, ilgiye layık bulması Kaz Puf'un özerk bir benliğe sahip olduğunu okura sezdirir. Kaz Puf'la yapıtta tanışan bir çocuk kendisiyle ilişkili olarak, bir kaz bunu yaptıktan sonra ben neden yapmayayım, diyecektir. Özdeşim kurduğu karaktere benzemek, onun iç dünyasından esinlenmek çocuğu girişimci kılacak ve özgüveni olumlu yönde geliştirecektir.

Mavisel Yener'in "Mavi Zamanlar" (2007) adlı yapıtta Birce, özerk benlik duygusu gelişmiş bir kahramandır. Elindeki eski kitabın rehberliğinde, girişimci bir ruhla arkeolojik bir kalıntıdan yola çıkarak dünya insanlığını kurtaracak bir eylemin başkahramanı olur. Mavi Zamanlar yapıtında küçük bir kız çocuğu özgüveni ve yeteneğiyle bir kurtarıcı bekleyen, sorumluluk almayan, başkalarına bağlı, onaylanma gereksinimi duyan kişiliği gelişmemiş bireydeki eksiklikleri okurun görmesini sağlar. Birce, yaşamının, kararlarının sorumluluğunu alan, gelişime açık, kendini, doğayı, insanı seven barışçıl tutumla dünyaya bakan bir kahraman olarak çocukların özdeşim kuracağı iyi bir karakter örneğidir.

"Ballıçörek Kafeteryası"nda Zeynep Cemali (2008), annesini kaybetmesine rağmen insanlarla ve yaşamla barışık, özgüveni gelişmiş bir karakter olan Sıla'yı okura tanıtır. Sıla pek çok sıkıntısı, yoksunlukları olmasına rağmen hiçbir sorunun insanlarla ve yaşamla arasına girmesine izin vermez. Sıkıntıları büyük bir yaşama sevinci ile aşar. Yaşı küçük olmasına rağmen kafeteryada önemli görevler üstlenir. Pasta ve kurabiyeleri pişirir. Özgüveninin sonucunda girişimciliği, girişimciliğinin sonucunda da başarıları ve kendini gerçekleştirme olanağı bulur. Bunun sonucunda yapıtı okuyan her çocuk kendine güvenle girişimci ruhunu besleyecek, ardından elde ettiği başarı ve kat ettiği yolla özgüveni daha da artacaktır.

Çocuk Edebiyatı ve Özerk Benliğin Bir Yansıması Olan Demokratik Kültür Bilinci

Ülke vatandaşlarının toplumsal uyum ve barış içerisinde mutlu, sağlıklı yaşamalar sürmesi, iyi ilişkiler kurması demokratik bir yaşam anlayışın gelişmesiyle bağlantılıdır. Eğitim kurumlarında insan hak ve özgürlüklerine saygı duyulması öğretilirken bu konunun gerçek anlamda, etkili biçimde içselleşmesini edebiyat ürünleri sağlamaktadır. Bireye demokratik kültür, yetişme çağında doğal bir süreç içinde kazandırılmalıdır. Bu noktada çocuk edebiyatı ürünleri önemli bir görev yerine getirmektedir.

Kavcar (1999:4) "Hem kişilik sahibi olmak hem de başkalarının kişiliğine karşı saygı göstermek, normal olan her insan için gerekli ve temel bir ilkedir. Özgürlük ve kişilik düşüncesine sahip olan bir kimse ne kendi benliğini başkalarına köle eder ne de başkalarını köle etmeye kalkar. Çünkü insanlığın tarih boyunca acı çektiği ağır baskılar ve zorbalık yönetimleri, insanların ayrı birer kişilik olduğunu düşünmemekten ya da bu gerçeğe uymamaktan ileri gelmiştir. İşte edebiyat, insana yeryüzünde ne kadar insan varsa o kadar ayrı mizaç ve kişilik olduğunu canlı örneklerle gösterir."

Bu nitelikleriyle edebiyat, bireye başkalarının haklarına saygı duymayı, onların yerine kendini koyarak insanı anlamayı, bir başkasının alanına izinsiz girmemeyi öğretecektir. Edebiyat demokratik kültür bilincini aşılacak, bunun doğallığıyla içselleşmesini sağlayacaktır.

Nöstlinger'in "Susi'nin ve Paul'ün Gizli Günlükleri" (2007) adlı yapıtında Paul Almancayı doğru konuşamayan göçmen Ali'yi aşağılar ve yabancı işçilerin ülkelerine gelip yerleşmesinden şikâyet eder (s.31). Kapıcı kadının bile Ali'ye sırf yabancı olduğu için kötü davrandığını (s.31) Susi şikâyet ederek anlatır. Yapıtta yabancılara yaşama hakkı, onları ve kültürlerini reddetme, farklı olduğu için dışlama ve şiddete varan eylemler söz konusu olur. Bu tür olumsuz yaklaşımların ardından okur, Susi'nin bakış açısıyla Ali'yi yeniden farklı biçimde algılar. Susi'nin yaklaşımı olumludur. İyi yönleriyle tanıtarak sevgi dolu bir bakış açısıyla okur Ali'yi yeni bir gözle görmeye başlar. Okur, iki farklı yaklaşımı görür ve içlerinden biriyle özdeşim kurar. Sevgiyi ya da nefreti seçecektir. Ancak burada başkahramanla özdeşim kurulduğu için Susi'nin sevgi ve hoşgörü dolu bakışıyla ırk, dil, din fark etmeden insanlara yaşama hakkı vermek gerektiğini sezer ve bu duygu belli bir süre sonra içselleşir. Böylece Avrupa'da ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla ilgili bir sorun, çocuk edebiyatı yapıtları aracılığıyla çocukluk çağında bireyi insani anlayışa, kişilerin demokratik haklarına saygıya yöneltmesini sağlayacaktır.

Aynı şekilde Hartling'in "Benjamin Annayı Seviyor" (2008) adlı yapıtta benzer bir konu ele alınır. Alman asıllı Anna, Polonya'dan Almanya'ya ailesiyle göçer. Anna da bir göçmen olarak yoksul, suskun ve

çekingendir. Okuldaki çocuklar Anna'yı göçmen olduğu için dışlar ve görüntüsüyle alay ederler. Yapıtta Anna ve ailesinin itilip kakılması üzüntüyle anlatılır. Çocukların Anna'ya sırf göçmen olduğu için zarar vermek istemesi, kendinden olmayana yaşam hakkı tanımaz tutumları Benjamin'in sevgi dolu, insani yaklaşımıyla eleştirilir. Böylece toplum için sorun olan bir konu, küçük yaştan çocukların düşünce dünyasına sokulur ve bu konu hakkında düşünmeleri sağlanır. Başkahraman olan Benjamin Anna'yı gittikçe çok daha güzel bulur ve ona âşık olur. Âşık olmak için göçmen bir kızın seçilmesi rastlantı değildir. Böylece kültürel farkların öneminin olmadığı, insanları sevmenin önemli olduğu duygusu okura sezdirilir. Böylece çocuk, dünyasında kendi gibi görünmeyen, kendi gibi konuşmayan ve kendi gibi olmayan herkese yaşama hakkı, kendini ifade hakkı tanınması gerektiğini anlar.

Özdeşim kurduğu kahramanların çatışmaları nasıl çözdüğü; şiddete, yalana, hileye dayalı mı yoksa iletişime ve barışçıl yaklaşımlara dayalı mı davrandığı çok önemlidir. Çocuk edebiyatında okuduğu yapıtlarda kahramanın tutumu çocuğun demokratik kültür edinmesinde etkili olacaktır.

"Susi ve Paul'un Gizli Günlükleri"nde Susi, Paul ile çatışır. Ondand hoşlanmaz ve görüşmek istemez. Ama annesinin zorlamasıyla birlikte zaman geçirmek zorunda kalır ve onu hep tersler. Bir gün annesinden Paul'un aile durumunu ve ne kadar zor günler geçirdiğini öğrenir ve bu nedenle ona karşı tutumunda yumuşar. Çatışmalar sona erer, daha anlayışlı bir yaklaşımla Paul'le dostluğuna devam eder. Paul ise boşanma nedeniyle olan mutsuzluğunu Ali'yi aşağılayarak ve dışlayarak yansıtır. Ali'yle çatışması, aile sorunlarının düzene girmesi ve Ali'ye Susi sayesinde daha olumlu bakmasıyla sona erer. Sevgi ve anlayış çatışmaların sonunu getirmektedir.

Sevim Ak'ın "Puf, Pufpuf Cuf, Cufcuf ve Cino" (2007) adlı yapıtında Kaz Puf, Bo için çiftliği terk etmek istediğinde çiftliktekilerle çatışmaya girer. Kimse gitmesini istemez ve kaçtıktan sonra yerini öğrenip onu çiftliğe geri götürürler. Çiftlikte mutsuzluktan öleceğini anlayan çiftlik sahibi onu tekrar Bo'nun yanına gönderir. Taraflardan biri karşısındakini anlamaya, hak vermeye ve mücadele ettiği şeyin onun için ne kadar önemli olduğunu görmeye başlamasıyla çatışma sona erer. Çiftlik sahibi, Puf'un seçimine saygı göstererek Bo'nun yanında kalmasına onay vermek zorunda kalır. Burada da çatışma sevgi ve anlayışla çözülmektedir. Bu bir çocuk için edinilmesi çok önemli bir özelliktir. İnsanları anlamak, onların yerine kendini koymak ve iletişimle çözüm yolları bulmak çatışmalarda nasıl bir tutum izleyeceğinin ipuçlarıdır. Özerk benliği gelişmiş kahramanlar çatışmalarda çözümünü şiddete başvurarak çözmez, tam tersine insanı anlayan, sevgi ve hoşgörü ile çözümler yaratır. Özerk benliği gelişmiş kahramanları olan bir yapıtı okuyan çocukta da, özdeşim kurduğu kahramanın yaptığı gibi, insanların hak ve özgürlüklerine dikkat edecek, seçimlerine saygı gösterecektir. Böylece çocuk edebiyatı yapıtları aracılığıyla çocuk, farkında bile olmadan demokratik bir kültür edinimini gerçekleştirecektir.

Sonuç

Nitelikli çocuk edebiyatı yapıtı, insan yaşamında, kişilik gelişiminde belirleyicilerden biridir. Kişilik gelişimi sürecinde özdeşim kuracağı kahramandan örnek davranışlarını, farklı yaşam biçimlerini, değişik düşünce modellerini öğrenen çocuk, bu edinimlerini gerçek yaşamına yansıtacaktır. İnsana, yaşama, olaylara bakışı genişleyecek, düşünce ve duygu dünyası zenginleşecektir. Çocuk edebiyatı yapıtlarının kişiye kattıklarıyla, birey, insanlarla olan ilişkilerinde başarılı, çözüm üreten, sevgi dolu, girişimci, yaratıcı, kendine güvenen, kendisiyle ve çevresiyle barışık, dengeli bir insan olma yolunda ilerleyebilecektir. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için gerçek sanat yapıtlarıyla çocuğun karşılaşması gerekmektedir.

Öneriler

1. Özerk benlik duygusunun gelişmesi için öncelikle yetişkinler dünyasında "çocuk" ciddiye alınmalıdır. Çocuk hak ve özgürlüklerine uygun olarak gereksinimleri karşılanmalı ve çocuk önemsenmelidir.
2. Çocuğa barınma, beslenme, sevgi, öğrenme ve kendini gerçekleştirme olanağı verilmelidir.
3. Bunun için devletin tüm kurumlarında insan hak ve özgürlüklerine uygun koşullarda yaşam olanağı sunulmalıdır.
4. Ailede, toplumda ve eğitim kurumlarında çocuğa baskı kurulmayan, kendisini ifade etme, özgür düşünme ve kendi benliklerini bulma yolunda engel olunmamalıdır.
5. Belli bir inancın, düşüncenin, bakış açısının çocukların seçme ve düşünce özgürlüklerine engel olacak biçimde dayatılmamalıdır.
6. Çocuğa demokratik ortamlar yaratılarak farklı anlayışlara, düşüncelere saygı göstermesi sağlanmalıdır. Öncelikle çocuğun edinmesi istenen davranışları çocuğun örnek alması açısından yetişkinlerin demokratik davranması, özerk benlik sahibi yetişkinler arasında olması gerekmektedir.

7. Çocuk, ailesinin ve toplumun etkisini altında benlik edinimi sürecini yaşarken okuduğu kitaplar, aldığı eğitimle benlik gelişimini tamamlar. Bu nedenle çocuklara nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları okutulmalıdır.
8. Çocuğun gereksinimlerine uygun, bedensel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılayan yapıtlarla tanıştırılan, sevgi ve ilgiyle büyütülen çocuklar, sağlıklı kişilik gelişimi gösterecektir.
9. Sanat yapıtlarıyla insanın ruhen eğitilmesi, geliştirilmesi mümkündür. Bu nedenle yaşamın her alanında sanata yer açmak, sanatsal uyaranlarla çocukları beslemek gerekmektedir.

Kaynaklar

- Ak, S. (2007). *Puf, Puffuf Cuf, Cufcuf ve Cino*. 3.b. İstanbul: Can Çocuk.
- Cemali, Z. (2008) *Ballıçörek kafeteryası*. 8.b. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş çocuk yazını*. İstanbul:Yapı ve Kredi.
- Hartling, P. (2008). *Benjamin Anna'yı seviyor*.3.b. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel psikoloji*. İstanbul: YKY.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. 3.b. Ankara: Engin.
- Nöstlinger, C. (2007). *Susi'nin ve Paul'un günlükleri*. 5.b. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Nöstlinger, C. (2008). *Lollipop*. 7.b. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Oğuzkan, F. (1997). *Çocuk edebiyatı*. 5.b. Ankara: Emel Matbaacılık.
- Öztürk, M. O. (2004) Sorma-bilme dürtüsü ve girişim duygusu nasıl yok ediliyor. *Türkiye Bilimler Akademisi Forumu*. Ankara.
- Öztürk, M. O. (2007) Çocukta Özerk Benlik ve Özgürlük Duygusunun Gelişimi. II. Ulusal Çocuk Geçlik Edebiyatı Sempozyumu. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Öztürk, M. O., Uluşahin, A. (2008) *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Tuna Matbaacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- Sever, S. (2003). Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet. Ankara Üniversitesi *Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi*. Cilt: 35 Sayı:1-2. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sever, S. (2005). Çocuk, Yazın ve Yaşam. *Çocuk Dergisi*, Ocak Sayısı, s.30
- Sever, S. (2006). "Çocukla Yazınsal İletişim" Çocuk ve İlgence Edebiyatı Sempozyumu Kurultayı. İstanbul: Maltepe Üniversitesi .
- Sever, S. (2007) *Çocuk ve Edebiyat*. 3.b. Ankara: Kök.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*.10.b. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Yavuzer, H. (2008) *Çocuk Psikolojisi*. 31. b. İstanbul: Remzi.
- Yener, M. (2007). *Mavi Zamanlar*. 7.b. İzmir: Tudem.

Extended Abstract

A human to be counted a human needs not only to have a physical body but also to reach a certain level of being emotionally and mentally mature. To cherish other individuals, nature, animals, to be able to provide peaceful solutions and to fulfill themselves people first need to find their individuality.

For a human to fulfill himself, to acquire democratic culture and to be successful in interpersonal relationship is directly connected with the way he is brought up. The family the child was born in, the society he lives in, the culture he belongs to and the education he acquired greatly determine the way he perceives other people, life and the events that happen. It is very important to improve the child's confidence and at that point the main responsibility lies on the shoulders of his family and his mother especially. In childhood, every attitude of parents affects the development of child's self-determination. If the child's work efforts, curiosity and desire to learn are repressed in the family, negative effects will appear in adulthood.

It is necessary for children to be well fed and well educated during their physical and moral development. In order to live in democratically-conscious community, first of all, it is necessary to improve the child's personality in a healthy way. Hence it is necessary to get hold of a certain model of behaviour, known as self-determination, which means the ability of the child to realize himself, perceive external influences and be able to give a democratic response to them.

The capability of zeal, thinking and self-actualizing of the children who are forced to be silenced during bringing-up will be hindered. If the desire to learn is repressed as the time passes it may lead to insensitivity, loss of interest and reluctance to ask questions which means loss of interest.

And it can also become a reason for the appearance of unfulfilled, living according to others thoughts, helpless, passive people. The role of literature in the self-realization and in improvement of the personality is highly important.

It is not expected that the child reading literary works would take all the information for granted. But the children whose self-determination is not developed and whose inquisitive and thoughtful nature is repressed tend to show a tendency towards accepting everything they hear or read. However it is possible to improve the child's self-determination using literary works. By identifying himself with literary characters the child internalizes decisions they made and reactions they produced. And that is why it is necessary to read literary works in which characters have developed self-determination skills.

While reading the growing child gains linguistic, cognitive, imaginary experience. But first of all he acquires steady mentality which also means being self-determined and fulfilled. Understanding, loving, letting other people be themselves, able to establish a healthy contact with other people, thinking, inquiring, initiative, creative personality lays strong foundation for a happy life.

The works of art which don't even give the child the chance to think or inquire and aim only at imposing the opinions the writer considers right violate children and human rights. Children's literature pieces of good quality preserve the child's independence. They lead the way for his personal development trying to prevent him from becoming dependant. It doesn't let them to view events only from one angle, to look at them only from one side. Various child literary pieces enrich the child's inner world by reflecting other people's emotions, beliefs and personal experience. Thus they naturally encourage people of different cultures, religions, beliefs to have their own points of view.

Living peacefully and in social harmony, leading healthy and happy life and establishing good interpersonal relationship of people in the country is closely connected to their understanding of democratic lifestyle. Literary pieces can prove themselves extremely efficient in teaching respect for human rights and freedoms at educational institutions. Democratic culture should be gained naturally during the personal development period. At that point children's literary pieces perform a very important function.

Literature teaches to respect other people's rights, try to put yourself into their shoes, not to encroach into their personal space. Literature not only imparts democratic culture but also urges the adoption in a natural way.

Children's literature pieces of good quality are crucial factors that determine people's lifestyles and personal development. A child learns different styles, trends, attitudes from characters during his personality development period, and then reflects all these on his real life. His view on people, events, and feelings will improve and enhance. Whatever the child gains from literature will contribute to his human relations, and will be helpful in solving problems, self-confidence and being full of life and stable. But it is necessary to introduce real work of arts to children to make it come true.

First and foremost, the "child" in the world of adults should be taken seriously in order to develop his self-determination. It is necessary to recognize child's rights and freedoms and take the child into account. He should be provided with housing, nutrition, love and opportunities to study and realize himself. Hence it is important that all the state institutions create favourable conditions under which human rights and fundamental freedoms will be acknowledged. Neither at family nor at educational institutions should the child be repressed, deprived of a possibility to express himself, to think freely and to find his own real self. Certain religious beliefs, ideas, points of view shouldn't be imposed on the child in the way that may violate his freedom of choice and thought. By creating democratic environment the child should be encouraged to respect different beliefs and values. Primarily, there should be adults who are self-determined and ready to display democratic attitudes towards others as they are to be the model of the qualities the child is wanted to acquire. Therefore, only literary pieces of good quality should be given children to read. The children who are acquainted with literary works that satisfy their material and moral needs, who are brought up in love and care tend to show healthier personal development. Works of art make it possible to enhance the person's moral development. That is why it is necessary to give way to art in every field of life and to provide children with artistic stimuli.